

Ievads

Kurzemes vidusdaļā, dziļā un lēzenā ielejā tek trīs gleznainas upes – Imula, Amula un Abava. Pēdējās ieleja sava krāšņuma, romantiskās un jaukās ainavas dēļ tiek dēvēta par Kurzemes Šveici. Pavasara palu ūdeņu trakais skrējieni, ievu ziedu baltās kupenas, dabas īpatnējais un plašais piedāvājums vasarā un rudenī apvienojumā ar kultūras un vēstures pieminekļu daudzveidību ļaus atbrīvoties no ikdienas rūpēm un uztraukumiem un patikami atpūsties pašā Kurzemes sirdī. Kopā ar šo ceļvedi var doties braucienā pa Kurzemes upēm un izbaudīt iecienīto un populāro ūdenstūrisma maršrutu. Lai cik tas izziņāts, Abava tomēr slēpj arī daudz ko tādu, kas ceļotājiem parasti paslīd garām nepamanīts. Mēs aicinām biežāk izkāpt krastā, lai palūkototos pāri tā valnim.

Pievienotās oriģinālkartes un plašais vēsturiskais materiāls, kā arī mūsu apkopotie materiāli un vietējo novadpētnieku stāstījums palīdzēs atrast meklējamās objektus. Māju nosaukumi un vietvārdi, kas kartēs ievietoti izlases veidā un iespēju robežās precizēti, palīdzēs tajās orientēties.

Tekstā aplūkotajiem objektiem apaļajās iekavās dots numurs ar norādi kartē, un šādu objektu ir gandrīz pusotrs simts.

Ieskats ģeogrāfijā un vēsturē

Gleznainā Abavas ieleja veidojusies, kūstot šļūdoņiem. Abavas senleja no Pūres līdz Līgas dzirnavām un tālāk gar Kandavu, Kalnamuižu un Sabili līdz pat Sventei ir jaukāka senleja Latvijā.

Senākā Kurzemes apdzīvotība (6.–4. gadu tūkstoši p. m. ē.) attiecināma uz vidējo akmens laikmetu. Attīstoties lopkopībai un zemkopībai, 2. gadu tūkstoša p. m. ē. beigās un 1. gadu tūkstoša p. m. ē. sākumā augstākās, grūtāk pieejamās vietās tika ierīkotas nocietinātas jauna tipa apmetnes – pilskalni. Kurzemē vairāk raksturīgi bija pilskalni, kas novietoti augstienes stūros un mazāk aizsargātajā pusē nostiprināti ar vienu vai vairākiem vaļņiem vai grāvjiem, gar kuriem veda šaurāka uzeja pilskalnā. Nereti papildu aizsardzībai tika izveidotas arī priekšpilis. No šīs grupas pilskalniem var aplūkot Veckuldiģas un Sabiles pilskalnus.

Teritorijā uz ziemeļiem no Abavas dzīvoja libiešu ciltis. No dienvidiem ienākošās kuršu ciltis pakāpeniski atspieda libiešus uz ziemeļiem. Tomēr vēl no 9. līdz 12. gs. libiešu apdzīvotā apgabala robeža bija Virbi–Kandavas Reinas–Tukums.

Senā Kursa

Senā Kursa bija organizēta novados un patstāvīgās valstiņās ar virsaišiem un valdniekiem priekšgalā, kuri dzīvoja pilis – varenās guļbaļķu celtnēs ar nocietinājumiem un torņiem. Vanemā ietilpa Kandavas, Sabiles, Tukuma, Talsu, Usmas, Rendas, Dundagas, daļa Piltenes u. c. novadvalstiņas, kas dalījās kili-gundās un sīkākos apciemos, kuros valdīja vecākie, kungi un lielkungi. Bija daudz pilskalnu, kuru pakājē veidojās apdzīvotas vietas.

Bez zemkopības liela nozīme Kursas dzīvē bija arī jūrniecībai un sirojumiem. Lielākus sirojumus Dānijā, Zviedrijā vai Igaunijā varēja veikt apvienoti spēki, kad sadarbojās vairākas flotes. Šādi piemēri minēti hronikās, aprakstot iebrukumus 1188. gadā pie Melarezera tagadējā Zviedrijā, 1201. un 1210. gadā pie

Rīgas. Laupījumu sadalīja vienlīdzīgi, kas neļāva izcelties kādai atsevišķai personai. Kuršiem un Kursas libiešiem nebija centralizētas varas. Pēc kuršu uzbrukuma Rīgai un Daugavgrīvas klostera ieņemšanas un izpostīšanas 1228. gadā par Ziemeļkurzemi pastiprinātu interesi izrādīja gan Rīga, gan ordenis. Pēc bīskapa Alberta nāves katoļu baznīcas pilnvaras saņēma Flandrijas Alnas klostera mūks Balduīns, kas apstiprināja amatā bīskapu Nikolaju un devās uz Abavas un Ventas novadu, lai tuvinātu kuršu valstis katoļu baznīcas politiskajām interesēm. Pirmais zobenbrāļu iebrukums Kursā notika 1229. gadā, atbēdoties par uzbrukumiem kuģiem Irbes šaurumā un Rīgai. Laupīšanu un neražas dēļ sākās bads, un 1230. gadā rietumkurši noslēdza rakstisku līgumu ar pāvesta legātu Alnas Balduīnu, kuru līdztekus hronikās dēvētajam *rex* jeb valdniekam Lamekinam uz vienlīdzīgām tiesībām noslēdza visi kiligundu vecākie no Rendas, Matkules, Vānes, Pūres, Ugeses (domājams, Uguņi), Kandavas, Popes, Ārlavas, Talsiem un Ances (domājams, Ansiņi Cēres apkārtnē). Līgumā tika apsolīta patstāvība un varas turpinājums. Kamēr Balduīns atradās Romā, Rīgas bīskapija, Zobenbrāļu ordenis un Rīgas nomnieki 1231. gadā piespieda kuršus slēgt ar viņiem ievērojami sliktāku līgumu (pievienojās arī Valgale, Pedvāle), kā valdnieks

Vēsture Nr. 1. Kurša. Kad Saules kaujā 1236. gadā krita gandrīz visi kuršu vīri – 500 jātnieki, samazinājās kuršu brīvo zemes īpašnieku skaits. Jaunais Vācu ordenis prasīja līdzdalību visos ordeņa karos. Kad Kurzemes bīskaps Engelbrehts kuršu un libiešu tautas sapulcē pie Valguma ezera atteicās izpildīt sapulces iesniegtās prasības par attiecību sakārtošanu ar ordeni, tauta viņu iemeta ezerā un atteicās no sakariem ar baznīcu un ordeni. Livonijas ordenim kļūstot par Vācu ordeņa sastāvdaļu, turpmāko krusta karu sekmes lielā mērā varēja veicināt ērta un droša sauszemes ceļa izveidošana starp Prūsiju un Rīgu, tāpēc bruņinieku karadarbība Kursā tika ievērojami aktivizēta, atzīstot iepriekšējos panākumus par neapmierinošiem [46].

Lai pārmācītu kuršus, ordeņa mestrs Dirīķis fon Groningens aptuveni 1242. gadā sapulcināja ordeņa, Rīgas pilsētas, Rīgas arhibīskapa, Igaunijas bīskapa spēkus un gar jūrmalu, tad cauri Tukumam, Pūrei, Kandavai, Laidzei, Talsiem, Valgalei, Sabilēi, Matkulei nonāca Vānē. Tie izlaupīja un dedzināja kuršu ciemus, nogalināja cilvēkus. Trijos gados viss tika pilnīgi izpostīts, līdz kurši lūdza mieru, piekrītot piedalīties baznīcu celtniecībā, priesteru uzturēšanā, maksāt pa siekam rudzu, miežu, auzu no arkla un arī naudas nodevas. Kuršu zemju sadali noformēja 1245. gada februārī, atceļot agrākos līgumus. Visos novados bija mestra ierēdņi, sāka iedalīt lēņus krustnešiem un vācu tirgotājiem. Tomēr ordeņa un bīskapa savstarpējo nesaskaņu un cīņu dēļ, kas atspoguļojās arī pāvesta un Vācijas ķeizara konfliktos un ķildās, Kursas faktiskā sadalīšana aizkavējās līdz 1253. gadam. Izveidojās divi centri. Ordeņa zemēs tika izveidota uz kara vajadzībām orientēta saimniecība ar centru

minēts Kurzemes bīskaps, bet viņa sūtītie mūki kristīja tautu. Saskaņā ar līgumu trešdaļa zemes tika nodota ordenim, noteiktas nodevas un līdzdalība kara gājienos, tajā pašā laikā saglabājot kuršiem mūžīgu personības brīvību un visas pārējās īpašumtiesības. ✕✕✕₁

Interesanti, ka 1267. gadā noslēgtais līgums paredzēja noteikumus pat tiem kuršiem, kuri bija atklāti atteikušies no kristietības, un saglabāja tiem ierobežotu patstāvību. Iespējams, ka kuršiem nebija atļauts dzīvot vācu celtajās pilīs, kuras būvēja netālu no kuršu pilskalniem. Izrakumi apstiprina, ka kuršu pilskalni (Kandava, Sabile, Kuldīga, Talsi, Grobiņa u. c.) bijuši apdzīvoti vēl visu 13. gs. un atsevišķos gadījumos arī 14. gs. Tad sāka veidoties feodāļu un vasaļu muižas, bet bruņinieki tajās nedzīvoja. Viņi ieradās savākt nodevas kādā no ciema sētām. Savstarpējās ķildas un nežēlīgas cīņas turpinājās vēl ilgu laiku. 1387. gadā pāvests Urbans uzdeva Lībekas bīskapam izmeklēt lietu par laupītāju bandu, kuru izveidoja un netieši vadīja Kurzemes bīskaps Oto, bet atbalstīja Ventspils komturis un Kandavas fogts. Šī banda patvaļīgi ieņēma daļu no Dundagas–Tārgales novada teritorijas, vairākkārt izlaupīja Dundagas pili, apcietināja un aplaupīja Rīgas domes kungus, jo šis novads piederēja Rīgas domkapitulam. Starp bīskapa un ordeņa novadiem bieži veidojās konflikti un partizānu karam līdzīgs stāvoklis, no kā lielākie zaudētāji parasti bija zemnieki un mazie vasaļi.

Kandavā (fogts, pakļauts komturam Kuldīgā) un mūra pilīm Talsos un Sabilē. Bīskapa zemes no Ārlavas pārvaldīja amtmanis, izvietojot novados kara gūstekņus un apgūstot jaunus līdumus. Pēc Durbes kaujas 1260. gadā sacēlusies Kurša (Kandavas fogtejas novadi nepiedalījās) ordenim bija jāiekaro no jauna. Izveidotais ceļš no Livonijas (Rīgas) uz Prūsiju veda pa Abavas senleju caur Kandavu, Sabili un Kuldīgu uz Liepāju un veicināja apdzīvotu vietu veidošanos.

Pāvesta aicinājums vervēt krusta karotājus pret neatkarīgo Vācijas ķeizaru ievērojami degradēja «kristīgo krusta karu ideju». Nākamo septiņu gadu laikā asiņainās kaujās plaši Kursas novadi atkal tika pārvērsti postažā, līdz 1267. gadā Livonijas ordeņa mestrs jau bez bīskapa slēdza ar kuršiem miera līgumu, kas noteica kuršu pienākumus, klaudas un nodevas, kā arī tiesības, piemēram, kuršu īpašuma tiesības, mantojuma un jaunu līdumu īpašuma tiesības, kā arī atbrīvojumu no desmitās tiesas uz visiem laikiem. Netika uzspiesta pilnīga pāreja kristīgajā ticībā.

Trīspadsmitā gadsimta beigās vairākkārt iebruka lietuvieši, kas 1291. gadā ieņēma Talsu miestu, un, lai arī mēģinājumi iekarot aplenkto mūra pili beidzās nesekmīgi, ar bagātu laupījumu devās atpakaļ. Vēlāk lietuviešu uzbrukumi tika vērsti uz Zemgali un Vidzemi.

Lai gan Kandavas novads karus nepieredzēja, kara klaušās līdz 1306. gadam ordeņa karos Kurzemes robežās bija krituši aptuveni divi tūkstoši kuršu brīvnieku un vasaļu.

Laivu brauciena posms Abavas augštecē no Irlavas līdz Pūrei

Attālums līdz Ventai kilometros Posma apraksts

120,5 Tukuma–Jaunpils ceļa tilts. Apdzīvota vieta Vaski – kādreizējā Irlavas muiža (nejaukt ar pašreizējo Irlavu, Irlavas pagasta centru). No tilta gar upi uz augšu redzama Abavas kreisā krasta prāvā pieteka Viesata (Viesāte, arī Remtes upe, Smuku upe, Vēžu upe, 41 km), kas izskatās pat lielāka par iztaisnoto Abavu. Viesatas skaistākie krasti ir pie Briņķiem (tagad – Kraujas), tās augštecē atradās Viesatu muiža. Pavasarī iespējams sākt nobraucieni pa Viesatas upi no Tukuma–Jaunpils tilta. Augšpus Viesatas ietekas Abavā atrodas zivjaudzētavas dīki. 700 m augšpus tilta no labā krasta Abavā ietek Pampju grāvis, kura nosaukums saglabājis vairs neesošu māju vārdu. **Lejpus tilta labajā krastā ir ērta vieta, no kuras sākt nobraucieni pavasara palos vai lietus perioda uzplūdu laikā.**

Vaski (agrākā Irlava)⁷

Vaski savu nosaukumu ieguvuši no nedaudz uz Džūkstes pusi esošajām Vasku mājām, kurās atradās tālruņu centrāle. Vēsturiski tur atradās Irlavas muiža, kas devusi nosaukumu Irlavas pagastam un apdzīvotajai vietai.

Irlavas vārds pirmoreiz minēts 1453. gadā kā ordeņa lēnis *Irmlow*, vēlāk parādās arī *Irmelau*.

Teikas Nr. 1 Irlava. Teika stāsta, ka blakus jaunajai pilij pirmā uzbūvētā ēka bijusi pirtiņa. Kādam svešniekam, kurš palūdzis naktsmājas, laipni piedāvāts arī nomazgāties pirtiņā. Kad viņš prasījis, vai pērties arī dabūšot, iemītnieki vairākas reizes skaidrojuši: ir lāva, ir lāva.

Ceļinieks citās mājās vēl ilgi pēc tam slavējis parādīto viesmīlību un pirti, sakot «Irlāva, ir lāva!» Tā šo vietu nosaukuši par Irlavu. Pils vieta tagad nav zināma. Nostāstā minēts, ka sena pils bijusi Sližu mežā, bet tā vēlāk nogrimusi.

⁷ Saukta arī par Kalna Irlavu.

Hercogistes laikos muižas apkārtnē atradās hercoga degvīna dedzinātava, maltuve, ādu mītuve, seglinieku darbnīca. Irlavas krogs bijis viens no lielākajiem mūra krogiem novadā un atradies ceļu krustojumā tieši preti baznīcai. 1945. gadā uzspridzināts kopā ar baznīcu.

100 m no Abavas nogāzē atrodas **Irlavas muižas dzīvojamā ēka (1)**. Muižas kungu māja ir samērā niecīga, kā jau vairums 19. gs. pirmās puses lauku kungu māju. Celtni rotā oriģināla veranda ar koka kolonnām, tā minēta kā augsti attīstītas formas paraugs. Būves jumts tagad ir sabrucis. Uz Abavas pusi ved kādreizējās alejas paliekas. No muižas paveras plašs skats uz Abavas ieleju. Priekšpusē atrodas vairākas saimniecības ēkas, kas izbūvētas pildrežģa tehnikā. Tur atradās labošanas darbu kolonija (līdz 1944. gadam), un pēc Otrā pasaules kara bija izvietota vācu karagūstekņu nometne [4]. Interesanti, ka 1947. gadā gūstekņi saņēmuši Vissavienības trešo prēmiju par augstiem piena izslaukumiem. Vēlāk karagūstekņu nometne tika pārveidota par kriminālieslodzīto nometni, kas pastāvēja līdz 1952. gadam.

Abava pretī Irlavas muižai ir bagarēta, upes lēzenajos krastos plešas mitras pļavas.

Vēsture Nr. 9. Vaski, agrākā Irlava. 1780. gadā hercogvalsts lēņu kungs Polijas ķēniņš Staņislavs Augusts Irlavu kopā ar tās piemuižām – Dārtes un Grenču muižu – atdeva Kurzemes bruņniecības komitejas pārvaldīšanā. Kad 1795. gadā hercogvalsti ieguva Krievija, ķeizars Aleksandrs I Irlavu atstāja muižniecībai kā bruņniecības muižu. Kopā ar Snapju, Pētertāles, Ķūku, Grenču un Degoles muižām Kurzemes bruņniecības komiteja kā kopīpašumu pārvaldīja 5000 ha zemes.

Dokumentos minēts, ka 1811. gadā Irlavā izcēlušies vietējo zemnieku nemieri, kad vairāki desmiti saimnieku atteikušies saimniecību skaitīšanā («arklu revīzijā») sniegt muižai pieprasītās ziņas. No Tukuma izsaukts zaldātu bataljons, kas zemnieku iebiedēšanai nometināts nepaklausīgo saimnieku mājās. Zemnieki tomēr nav padevušies un ar visu iedzīvi sabēguši mežos, kur tiem pievienojušies arī citu apkārtnes muižu zemnieki cerībā panākt privāto muižu pārdošanu un kroņa muižu sadalīšanu. Tad Irlavā ieradies Kurzemes gubernators, kas kopā ar muižnieku pārstāvjiem un muižas saimniekiem divu dienu ilgās sarunās panācis izlīgumu, turklāt muižnieki samaksājuši katram saimniekam zaldātu nodarītos zaudējumus (8 dālderus un 8 zeserus).

1825. gadā vēstures materiālos minēta Irlavas barona Kārļa fon Štromberga ciņa pret tolaik modernāko dzelzs tapu ecēšu izmantošanu; tās arvien plašāk sāka lietot zemnieki. To vietā barons vismaz muižas lauku apstrādē centās atjaunot veco – pito ecēšu izmantošanu. Savā atbildes vēstulē Kurzemes bruņniecības komiteja rakstīja, ka tā nevarot pavēlēt zemniekiem, ar kādām ecēšām tiem jāecē muižas lauki, tādējādi arī uzsvērot

Labajā krastā 100 m no upes rietumos no ūdenstornā atrodas **Veselības avotiņš (2)**, sena kulta vieta. Avotiņš labiekārtots, sākas grodā, ūdens garšīgs, ar nelielu mineralizācijas pakāpi. Avotiņa atrašanās vietu var saziņēt arī pēc lejpus groda esošā nelielā diķa un mitrās vietas. Diķa galā atrodas 1,3 m garš akmens.

Tukuma–Jaunpils un Irlavas–Džūkstes ceļu krustojumā atrodas kokiem un krūmiem aizaugusi **Irlavas luterāņu baznīcas vieta (3)** (baznīca tika uzcelta pēc 1820. gada par Kurzemes muižniecības līdzekļiem, vēlāk paplašināta, un 1888. gadā tai piebūvēts tornis). Saglabājies uzkalniņš, kurā tikko var saziņēt pamatu paliekas; blakus atrodas piemiņas akmens vietā, kur bija apglabāti leģionāri (iekalti gadskaitļi 1944–1945), tagad tie pārāpbedīti Lestenes brāļu kapos. 1945. gada 1. aprīlī, Lieldienu rītā, vācieši baznīcu uzspridzināja. ✕✕✕₁₀

Pa šoseju 0,3 km no baznīcas vietas uz Tukuma pusi atrodas **Ziļu kapi (4)**. Vecajos Ziļu kapos (pa kreisi no šosejas) uzcelts piemineklis Bērenu dzimtai

barona nekompetenci lauksaimniecībā. 1905. gadā soda ekspedīcija pie muižas nošāva 11 cilvēkus. Varmācība palika atmiņā, un 1919. gadā revolucionārā padome Irlavā tika nodibināta pat ātrāk nekā Tukumā. Irlavas muižā tā izveidoja padomju saimniecību un sāka agrāro reformu.

Teikas Nr. 2. Irlavas baznīca. Teika stāsta, ka baznīcas celtniecības laikā daudzie kļaušinieki vēluši pamatu izbūvei nepieciešamos lielos laukakmeņus [29]. Bet Velnam baznīcas izbūve nemaz nav patikusi, un tas traucējis, cik varējis. Cik pa dienu akmeņu savests, tik Velns naktī izmētājis. Reiz, kad Velns īpaši lielu akmeni nesīs uz purvu, nodziedājis gailis, un Velns akmeni iemetis Viesatas upē, kur tas guļ vēl šobaltdien.

Vēsture Nr. 10. Irlavas luterāņu baznīca. Seni dokumenti vēsta, ka pirmā baznīca kā Džūkstes baznīcas filiāle uzbūvēta 1567. gadā no koka par hercoga naudu un pēc viņa rīkojuma. 1737. gadā tā pieminēta kā galīgi sabrukusi. 1742. gadā uzcēla jaunu koka baznīcu, tikai 290 soļus no mūra baznīcas vietas. 1805. gadā uzcelta pirmā akmens mūra baznīca, kas pērkona laikā 1820. gadā nodega. Pēc četriem gadiem to atjaunoja, bet 1888. gadā celtne tika pārbūvēta. Dievnamā bija aizsargu uzstādīta piemiņas plāksne: «Uz ežiņas galvu liku sargāt savu tēvu zemi. Irlavas draudzes karā kritušiem dēliem mūžīgai piemiņai 1914.–1920. g. (15 kritušo vārdi). Gadu simti nesīs tālāk ciltīm Jūsu darba nemirstīgo vēsti».

(tēlniece O. Nigule), J. Krāģīša ģimenei (tēlniece M. Krāģīte, kas arī pati apglabāta šajos kapos). Pa labi no šosejas – Jaunie Ziļu kapi, kur apbedīts pirmskara lidotājs virsleitnants Arveds Liepiņš (1903–1934); viņa brālis Roberts Liepiņš (1890–1978) bija Rīgas mērs no 1936. līdz 1940. gadam un finansu ministrs, mācījies Irlavas pagastskolā. 0,5 km tālāk aiz kapiem pie vecā ceļa redzamas Ziles mājas ar 1890. gadā celtām saimniecības ēkām. Tajās piedzimuši un vasarās uzturējušies jau pieminētā tēlniece Mirdza Krāģīte (1885–1982), kura izglītojusies arī Pēterburgā un Maskavā. Vienu kilometru no Zilēm uz ziemeļrietumiem atrodas **Dārtes muiža** (Dārtsmuiža) (5), agrākā lopu muiža. No muižas kompleksa saglabājušās tikai drupas. Gar Dārtsmuižu tek Dārtsmuižas strauts, kas tālāk ieplūst vecupē.

117,9 Snapju tilts (saukts arī par Maztiļļu tiltu) pāri 19. gs. 80. gados mākslīgi raktajam kanālam, pa kuru plūst Abavas galvenā gultne. Kanālu izraka, lai nosusinātu pārpurvojušās kārkļu pļavas, kuras tolaik sauca par Veidi (vācu valodā – kārkli). Vecupē (vecu gultni), kuru, braucot pa upi, nevar redzēt, iemitinājušies bebri, kas ievērojami samazinājuši ainavas agrāko pievilcību. 0,8 km tālāk pa ceļu no Snapju tilta pa labi un 200 m no vietas, kur šis ceļš savienojas ar Irlavas – Džūkstes ceļu, Vasku virzienā pie Mūrniekiem atrodas divlaidumu mūra tilts pār Abavas vecupi. Abās ceļa pusēs saglabājušies kalti granīta ceļa stabiņi. Būvējot tiltu, purvā atrastas mantas no zviedru laikiem. Aiz **Mūrnieku tilta (6)** Vasku virzienā atrodas tā sauktie «žīdu lauki», kuru pļāvās apkārtnes žīdi vaktējuši vietējos zemniekus, lai pierunātu tos pārdot uz Tukuma tirgu vestos lopus un citas preces. Nopirktie lopī turpat arī ganīti. 1945. gada 1. aprīlī visus apkārtnes tiltus – Snapju, Mūrnieku, Kaļķenes un Irlavas centrā esošo – uzspridzināja vācieši.

1,5 km pa kreisi no Snapju tilta ceļš noved **Snapju muižas** (agrākā Fridrihsberga) **vietā (7)**. Saglabājusies Snapju muižas ēka, kuras 2. stāvs uzcelts 20. gs. 70. gados. Pie tās novietota piemiņas plāksne Pētertāles pagasta bezzemnieku padomes izpildkomitejai (darbojās no 1919. gada 26. janvāra līdz 15. martam). Kādreiz muižā bija kopsaimniecības kultūras nams, kur tika rīkoti plaši saviesīgi vakari. Tagad ēka pārveidota par dzīvojamo māju un pakāpeniski noveco. Pirms Otrā pasaules kara muižā audzēti fazāni. Senāk muižas ēkās atradās nabagmāja, pienotava un spirta brūzis.

Vienu kilometru no Snapju muižas pa ceļu Irlavas virzienā blakus karjeram ceļa labajā pusē 0,4 km no tā kalna galā atrodami **Tiļļu kapi**, kur apglabāti Lāčplēša Kara ordeņa kavalieri – seržants Fridrihs Cernts (1899–1944) un virsseržants Ernests Drēziņš (1897–1974).